

132η ,133η ,134η, 135η Συνάντηση
Μετα-Ψυχολογίας
(Συγκεντρωτική)

Βασίλειος Μαούτσος

28/6/11, 5/7/11, 12/7/11, 19/7/11

Μεταψυχολογικό Σεμινάριο

‘Ελληνικό Ινστιτούτο Κλασικής Ψυχανάλυσης’

‘The Claims of Psycho-Analysis to Scientific Interest’, 1913

Η αρχή επί της οποίας οφείλει να βασίζεται η μελέτη των κειμένων του Φρόιντ μας λέει ότι κανένα από τα κείμενά του δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι δεδομένο. Παντού υπάρχει κάτι το αιφνιδιαστικό μη λεχθέν μέχρι τη δεδομένη χρονική στιγμή. Αυτό δε είναι συνήθως το πλέον σημαντικό και πάντοτε βρίσκεται κρυμμένο ή, συμπυκνωμένο μέσα σε μία πρόταση ή, ακόμη και σε μία λέξη που χρησιμοποιείται για πρώτη φορά. Ο Φρόιντ, έχοντας ένα πραγματικά τεράστιο υλικό που είχε να διαπραγματευθεί προσπαθούσε να δώσει τις ασυνείδητες παραμέτρους του μέσα από τον συνειδητό λόγο που ως γνωστόν εκ προοιμίου θεωρούσε ότι κάθε άλλο παρά βοηθητικός του ήταν σε κάθε τέτοια προσπάθεια. Όπως έχουμε επισημάνει, ο προβληματισμός του Φρόιντ για το κατά πόσον είναι δυνατή η διά του ορθού λόγου περιγραφή ασυνειδήτων διαδικασιών τον είχε οδηγήσει μεταξύ άλλων αιτιών στην εγκατάλειψη του «Σχεδίου» του. Συνεπώς, όπου και όποτε εύρισκε την ευκαιρία διαμέσου καταλλήλων και αυθόρμητα διαμορφωμένων λεκτικών σχημάτων - ενώπιον ακροατηρίου γιατρών, ή ψυχαναλυτών, άρθρων του σε ιατρικά περιοδικά όπως το προκειμένο, δύσκολων (καθ' εαυτώ μεταψυχολογικών) κειμένων του που αφορούσαν μόνον όσους ήθελαν να μελετήσουν επισταμένως το ασυνείδητο - προσπαθούσε να την εκμεταλλευτεί αναλόγως.

Στο παρόν του κείμενο ο Φρόιντ αναφέρεται σε θέματα που είναι γνώριμα στον μελετητή των εργασιών του. Δεν χρειάζεται να αναφερθούμε διεξοδικά σ' αυτά αλλά κυρίως σε κάποιες υπέρπουσες διαστάσεις της σπουδαιότητας αυτού του έργου. Φερ' ειπείν, στο πρώτο μέρος αναφέρεται στις ‘παραπράξεις’ και στην ασυνείδητη παράμετρό τους καθώς και στην ‘ονειρική διεργασία’ ως την ανώτατη έκφραση του ασυνειδήτου. Αμφότερα αυτά τα θέματα καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα της κλινικής πρακτικής και όχι μόνον τις νευρώσεις. Δηλώνοντας ο Φρόιντ σ' αυτό το εδάφιο ότι αυτό που μας αφορά είναι το ‘«ψυχολογικό» ενδιαφέρον της ψυχανάλυσης’ αναρωτιέται κανείς τι άλλο θα μπορούσε να ήταν το αντικείμενό της ψυχανάλυσης. Για τον Φρόιντ όμως τίποτα δεν είναι δεδομένο παρά μόνον αυτό που αναγνωρίζει το υποκείμενο/ασθενής/ψυχαναλυτής ως δικό του βίωμα. Όποιος, δηλαδή, έχει συγκεντρώσει ‘αποδείξεις’ ότι υπάρχουν ‘ψυχικές πράξεις’ που αφορούν ‘βιολογικές εξηγήσεις’ των εκάστοτε φαινομένων καθώς επίσης ‘αποδείξεις’ ότι ‘ανώμαλες συνέπειες’ καταστάσεων αποτελούν εκφράσεις ‘ψυχικά κατευθυνόμενων δυνάμεων’, αυτός γνωρίζει περί του ασυνειδήτου και της ψυχανάλυσης οπότε το θέμα χωρίς αμφιβολία τον αφορά άμεσα. Αυτό που ουσιαστικά τον αφορά είναι κάτι πραγματικό τόσο πολύ όσο κάθε τι υλικό. Γι' αυτόν το ψυχικό όργανο είναι μέρος αυτής της ίδιας της βιολογικής του υπόστασης.

Η ανωτέρω τοποθέτηση του Φρόιντ δεν είναι χωρίς εξαιρετικά βαθιές συνέπειες: η πλήρης αναγνώριση ενός ψυχικού οργάνου ως ισότιμου της βιολογίας και μάλιστα καθ' όν χρόνο ο Φρόιντ έχει πρόσφατα ασχοληθεί ερευνητικά τόσο πολύ με την ανθρώπινη γονιδιακή ‘(προ)ιστορική’ ανωμαλία του ‘Totem and Taboo’ ανοίγει καινούργιους δρόμους. Διότι, το ψυχικό όργανο, καθ' εξοχήν αποτέλεσμα γονιδιακής ανωμαλίας, εισάγεται πλέον ως ελέγχον τα πάντα αδιακρίτως ήτοι, ‘ψυχολογικές’ και ‘μη-ψυχολογικές’ ανθρώπινες εκφράσεις. Έτσι, η ‘φιλοσοφία’, η ‘φιλολογία’, η ‘βιολογία’, η ‘ιατρική’, η ‘ιστορία’, η ‘τέχνη’, η ‘κοινωνιολογία’, η ‘εκπαίδευση’ και οτιδήποτε ενδιάμεσο προς αυτά αποτελούν ψυχαναλυτικό αντικείμενο. Οντως, η μεγάλη ‘(προ)ιστορική’

φαντασίωση περί σεξουαλικότητας και αιμομιξίας του υποκειμένου δρα διαρκώς και εκ των έσω σε κυτταρικό επίπεδο και διαταράσσει την προσπάθεια του ατόμου να φτάσει ακόμη και σε ένα βασικό επίπεδο ηρεμίας 'αυγού' ή, έστω 'παιδικού αυνανισμού'.

Συνεπώς, η παρούσα εργασία του Φρόιντ αν και φαινομενικά επαναληπτική είναι άκρως ανατρεπτική των ως τώρα δεδομένων. Αφ' ενός μεν ενοποιεί την ανθρώπινη υπόσταση υπό το πρίσμα της σεξουαλικότητας η οποία είναι αποδεδειγμένως (κοίτα 'Totem and Taboo') το λειτουργικό υπόβαθρο της 'ψυχανάλυσης' αφ' ετέρου δε αφήνει ακόμη περισσότερο ανοιχτή την έννοια της ψυχικής νόσου εν γένει εφ' όσον τα υποκεφάλαια με τα οποία ασχολείται αναφέρονται σε κάθε πιθανή ανθρώπινη δραστηριότητα. Διότι, αν και η λογική μας λέει ότι μόνον το υποκείμενο δικαιούται να ισχυρίζεται 'νεύρωση' (ότι, δηλαδή, πάσχει από ψυχική νόσο) του εαυτού του, ο Φρόιντ, με αυτή του την εργασία επισημοποιώντας την ύπαρξη του συγκεκριμένου ψυχικού οργάνου (φοβικού ως προς κάθε αιμομικτική ανάγκη και φαντασιωσικά βιολογικού) αναστρέφει την κάθε αμυντική λογική περί του αντιθέτου. Αυτό σημαίνει ότι ο καθ' όλα φαινομενικά αποδεκτός ισχυρισμός περί της αναγκαιότητας να αποδείξει το «ίδιο» το υποκείμενο (και όχι το αντικείμενο) ότι δεν έχει το «συγκεκριμένο» ψυχικό όργανο, γίνεται ακόμη πιο δυνατή και αδιαπραγμάτευτη. Διαφορετικά κινδυνεύει να αμφισβητηθεί η λογική του υπόστασης. Με άλλα λόγια βρισκόμαστε ενώπιον μιας μοναδικής περίπτωσης de facto αποδοχής ενός βιολογικού ισοδυναμού (συγκεκριμένο ψυχικό όργανο) βασισμένου σε δύο φαντασιώσεις κλειδιά: του αυγού (της ηδονής) και της απαγόρευσης της αιμομιξίας (του προϊστορικού γεγονότος) που το δημιούργησε. Φυσικά, το θέμα της παγκοσμιότητας της ψυχανάλυσης και της ύπαρξης του συγκεκριμένου ψυχικού οργάνου του νευρωσικού ασθενή δεν έχει τελειώσει. Ο νευρωσικός ασθενής δεν αρκείται στην αναγνώριση της μέγιστης ηδονής ούτε στο πως δημιουργήθηκε αλλά και στο πως εν τέλει θα απαλλαγεί απ' αυτό το επαναληπτικό του άγχος.

'Η οντογένεση είναι επανάληψη της φυλογένεσης' λέει ο Φρόιντ. Κι' αν κάποιος αμφέβαλλε για την σημασία αυτής της εργασίας ως συνέχιση του «Τότεμ και Ταμπού» μετά απ' αυτό δεν υπάρχει αμφιβολία. Η νεύρωση του παρόντος ανακυκλώνεται ανά τους αιώνες ωσάν το ψυχικό όργανο απλά και μόνον να αυξάνεται σε ισχύ χωρίς να μπορεί ποτέ να κάνει κάτι το διαφορετικό απ' αυτό που η φαντασίωση του παρόντος λέει στο υποκείμενο ότι πάντα έκανε: 'φιλοσοφία', 'φιλολογία', 'βιολογία', 'ιατρική', 'ιστορία', 'τέχνη', 'κοινωνιολογία', 'εκπαίδευση' ως αντίδοτα στον αιμομικτικό φόβο.